

درس خارج فقه مالی دولت

استاد مصباحی مقدم

جلسه یازدهم

۱۴۰۴/۰۹/۱۶

سوم - دیدگاه آیت الله مؤمن درباره وضع مالیات:

آیه الله مؤمن قمی در کتاب منابع مالی در حاکمیت فقه درباره مالیات بحث کرده و ادله جواز جعل و اخذ مالیات را اینگونه مطرح ساخته است.

صحیح محمد بن مسلم و زواره از امام باقر علیه السلام امام صادق علیه السلام مبنی بر وضع دو دینار در هر اسب اصیل عربی و یک دینار بر اسب غیر اصیل که در مرتع می چرند.

۲- روایت مرسله مفید در مقنعه مبنی بر اینکه امیرالمومنین علیه سلام بر اسب ماده اصیل عربی در هر سال یک دینار وضع فرمود.

البته بعضی از فقها این دو روایت را حمل بر استحباب زکات در این دو مورد کرده اند که به بیان ایشان خلاف ظاهر است، زیرا آن حضرت این مبلغ را می گرفته اند و ناگزیر زکات شرعی نیست زیرا زکات از سوی خداوند موضع می شود و نه امام علیه السلام، ظاهر حدیث این است که این وضع مالیات زمان تصدی امر، اعمال ولایت بر امت اسلامی بوده و حکایت از وضع مال بر امت در مورد خاص می کند و مصداق مالیات است.

۳- دلیل دوم: سَعْدُ عَنْ أَحْمَدَ عَنِ الْحُسَيْنِ عَنِ حَمَادِ بْنِ عِيسَى عَنِ رَبِيعٍ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِذَا أَتَاهُ الْمَعْنَمُ أَخَذَ صَفْوَهُ وَكَانَ ذَلِكَ لَهُ - ثُمَّ يُقَسِّمُ مَا بَقِيَ خَمْسَةَ أَخْمَاسٍ وَيَأْخُذُ خُمْسَهُ ثُمَّ يُقَسِّمُ أَرْبَعَةَ أَخْمَاسٍ بَيْنَ النَّاسِ الَّذِينَ قَاتَلُوا عَلَيْهِ ثُمَّ قَسَمَ الْخُمْسَ الَّذِي أَخَذَهُ خَمْسَةَ أَخْمَاسٍ يَأْخُذُ خُمْسَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لِنَفْسِهِ ثُمَّ يُقَسِّمُ الْأَرْبَعَةَ الْأَخْمَاسَ بَيْنَ ذَوِي الْقُرْبَى - وَ الْيَتَامَى وَ الْمَسَاكِينِ وَ أَبْنَاءِ السَّبِيلِ يُعْطِي كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ جَمِيعاً وَ كَذَلِكَ الْإِمَامُ يَأْخُذُ كَمَا أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ. (الوافي ج ۱۰، ص ۳۲۶)

اینکه فرموده است «ثُمَّ يُقَسِّمُ أَرْبَعَةَ أَخْمَاسٍ بَيْنَ النَّاسِ الَّذِينَ قَاتَلُوا» ظاهر در این است که این چهار پنجم ملک آنان است و بین آنان تقسیم می شود و ذیل صحیحه تایید می فرماید: امام نیز اخذ می کند صفوه را همانکه رسول (ص) اخذ می فرمود، پس دلالت می کند بر اینکه چهار پنجم غنیمت ملک مقاتلین است و واضح است که پیامبر (ص)

وقتی چنین می کرد که ولی امر امت بود، در مورد امام علیه السلام هم همین گونه است ، پس مفاد صحیحه این است، در صورت فعلیت حکومت اسلامی بدست اولیاء امر، چهار پنجم غنائم برای مقاتلین است، در صحیحه معاویه بن وهب و صحیحه عبدالکریم بن عتبه هاشمی نیز چنین است.

با اینهم در خبر حماد بن عیسی عن البعض اصحابنا من العبد الصالح علیه السلام آمده است: عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ فَضَّالٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْبَغْدَادِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ صَالِحِ الصَّيْمَرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ رَاشِدٍ قَالَ حَدَّثَنِي حَمَادُ بْنُ عَيْسَى قَالَ رَوَاهُ لِي بَعْضُ أَصْحَابِنَا ذَكَرَهُ عَنِ الْعَبْدِ الصَّالِحِ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: يَا لِمَامِ صَفْوِ الْمَالِ أَنْ يَأْخُذَ مِنْ هَذِهِ الْأَمْوَالِ صَفْوَهَا الْجَارِيَةَ الْفَارِهَةَ وَ الدَّابَّةَ الْفَارِهَةَ أَوْ الثَّوْبَ أَوْ الْمَتَاعَ مِمَّا يُحِبُّ أَوْ يَشْتَهِي وَ ذَلِكَ لَهُ قَبْلَ الْقِسْمَةِ وَ قَبْلَ إِخْرَاجِ الْخُمْسِ وَ لَهُ أَنْ يَسُدَّ بِذَلِكَ الْمَالَ جَمِيعَ مَا يَتُوبُهُ مِنْ قَبْلِ إِعْطَاءِ «الْمَوْلَفَةِ قُلُوبُهُمْ» وَ غَيْرِ ذَلِكَ مِنْ صُنُوفِ مَا يَتُوبُهُ فَإِنْ بَقِيَ بَعْدَ ذَلِكَ شَيْءٌ أَخْرَجَ الْخُمْسَ مِنْهُ فَفَسَمَهُ فِي أَهْلِهِ وَ فَسَمَ الْبَاقِيَ عَلَى مَنْ وَ لِيَ ذَلِكَ فَإِنْ لَمْ يَبْقَ بَعْدَ سَدِّ النَّوَابِ شَيْءٌ فَلَا شَيْءَ لَهُمْ (تهذيب الأحكام ج ٤، ص ١٢٨)

یعنی امام علیه السلام می تواند همه غنیمت جنگ حتی خمس آن را در تامین نیازهای پیش آمده هزینه کنید و در صورتی که پس از آن وجهی باقی نماند برای مقاتلین سهمی نخواهد بود. و به معنای این است که امر اموالی که خداوند برای بخشی از مردم قرار داده است بدست امام است. این یعنی تجویز وضع ضریبه مالی در این مورد، فتأمل و قبلاً بیان شد که اصحاب به این خبر عمل کرده اند، بنابراین از نظر سند نقصی ندارد.

روایات دیگری که می توان در جواز اخذ مالیات به آنها استناد کرد عبارتند از:

٤- و عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُنْمَانَ بْنِ عَيْسَى عَنْ سَمَاعَةَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ فِي حَدِيثٍ: وَ لَكِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَرَضَ فِي أَمْوَالِ الْأَغْنِيَاءِ حُقُوقاً غَيْرَ الزَّكَاةِ فَقَالَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ لِلْسَّائِلِ ، فَالْحَقُّ الْمَعْلُومُ غَيْرُ الزَّكَاةِ وَ هُوَ شَيْءٌ يُفْرَضُهُ الرَّجُلُ عَلَى نَفْسِهِ فِي مَالِهِ يَجِبُ عَلَيْهِ أَنْ يُفْرَضَهُ عَلَى قَدْرِ طَاقَتِهِ وَ سَعَةِ مَالِهِ فَيُؤَدِّي الَّذِي فَرَضَ عَلَى نَفْسِهِ إِنْ شَاءَ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَ إِنْ شَاءَ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ ، وَ إِنْ شَاءَ فِي كُلِّ شَهْرٍ وَ قَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَيْضاً أَفْرَضُوا اللَّهَ قَرْضاً حَسَناً ، وَ هَذَا غَيْرُ الزَّكَاةِ وَ قَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَيْضاً يُفْقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرّاً وَ عَلَانِيَةً ، وَ الْمَاعُونُ أَيْضاً وَ هُوَ الْقَرْضُ يُفْرَضُهُ وَ الْمَتَاعُ يُعِيرُهُ وَ الْمَعْرُوفُ يَصْنَعُهُ وَ مِمَّا فَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَيْضاً فِي الْمَالِ مِنْ غَيْرِ الزَّكَاةِ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ ، وَ مَنْ أَدَّى مَا فَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهِ فَقَدْ قَضَى مَا عَلَيْهِ وَ أَدَّى شُكْرَ مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي مَالِهِ إِذَا هُوَ حَمْدُهُ عَلَى مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِيهِ مِمَّا فَضَّلَهُ بِهِ مِنَ السَّعَةِ عَلَى غَيْرِهِ وَ لِمَا وَفَّقَهُ لِإِدَائِهِ مَا فَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَيْهِ وَ أَعَانَهُ عَلَيْهِ. (تفصيل وسائل الشيعة إلى تحصیل

مسائل الشريعة ج ٩، ص ٤٦ عنوان باب: الجزء التاسع < [كتاب الزكاة] < أَبْوَابُ مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ وَ مَا تُسْتَحَبُّ فِيهِ < 7 - بَابُ الْحُقُوقِ فِي الْمَالِ سِوَى الزَّكَاةِ وَ جُمْلَةٌ مِنْ أَحْكَامِهَا

٥- مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الصَّفَّارُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارٍ قَالَ: كَتَبَ إِلَيْهِ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ قَرَأْتُ أَنَا كِتَابَهُ إِلَيْهِ فِي طَرِيقِ مَكَّةَ قَالَ «الَّذِي أَوْجِبْتُ فِي سَنَّتِي هَذِهِ وَ هَذِهِ سَنَةٌ عَشْرِينَ وَ مِائَتَيْنِ فَقَطُّ لِمَعْنَى مِنَ الْمَعَانِي أَكْرَهُ تَفْسِيرَ الْمَعْنَى كُلِّهِ خَوْفًا مِنَ الْإِنْتِشَارِ وَ سَأْفِسِرُ لَكَ بَعْضَهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى إِنَّ مَوَالِيَ أَسْأَلُ اللَّهَ صَلَاحَهُمْ أَوْ بَعْضَهُمْ فَصَرُّوا فِيمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ فَعَلِمْتُ ذَلِكَ فَأَحْبَبْتُ أَنْ أُطَهِّرَهُمْ وَ أَزْكِيَهُمْ بِمَا فَعَلْتُ فِي عَامِي هَذَا مِنْ أَمْرِ الْخُمْسِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى «خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَ تُزْكِيَهُمْ بِهَا وَ صَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ. أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَ يَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ. وَ قُلْ إِعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَ رَسُولُهُ وَ الْمُؤْمِنُونَ وَ سَتُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَ الشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ» وَ لَمْ أُوجِبْ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ فِي كُلِّ عَامٍ وَ لَا أُوجِبُ عَلَيْهِمْ إِلَّا الزَّكَاةَ الَّتِي فَرَضَهَا اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَ إِنَّمَا أُوجِبْتُ عَلَيْهِمْ الْخُمْسَ فِي سَنَّتِي هَذِهِ فِي الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ الَّتِي قَدْ حَالَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ (تهذيب الأحكام ج ٤، ص ١٢١ عنوان باب: الجزء الرابع < كِتَابُ الزَّكَاةِ < 39 - بَابُ الزِّيَادَاتِ)

٦- از امام صادق عليه السلام درباره آیه شریفه «وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ» (رعد/٢١) سوال شد ، حضرت پاسخ فرمود: «هو صلة الامام في كل سنته بما قل، او كثر» بی گمان ، هدف از برقراری پیوند مالی با امام، برآوردن هزینة زندگی شخصی او نیست، بلکه مراد فراهم آوردن هزینة های است که برای انجام مسئولیت های اجتماعی و اداره جامعه به آنها نیاز دارند. (دراسات فی ولاية الفقه)

٧- تَفَقَّدَ أَمْرَ الْخَرَاجِ بِمَا يُصْلِحُ أَهْلَهُ فَإِنَّ فِي صَلَاحِهِ وَ صَلَاحِهِمْ صَلَاحًا لِمَنْ سِوَاهُمْ وَ لَا صَلَاحَ لِمَنْ سِوَاهُمْ إِلَّا بِهِمْ لِأَنَّ النَّاسَ كُلَّهُمْ عِيَالٌ عَلَى الْخَرَاجِ وَ أَهْلِهِ (بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار عليهم السلام ج ٣٣، ص ٥٩٩ عنوان باب: الجزء الثالث و الثلاثون < [تنمة كتاب الفتن و المحن] < أبواب الأمور و الفتن الحادثة بعد الرجوع عن قتال الخوارج < باب 30 باب الفتن الحادثة بمصر و شهادة محمد بن أبي بكر و مالك الأشتر رضي الله عنهما و بعض فضائلهما و أحوالهما و عهود أمير المؤمنين عليه السلام إليها)

جمع بندی نهایی: می دانیم که در جامعه ای که بر اساس مدیریت و سر پرستی حاکم اداره می شود،

صادر کند. چه به تشخیص خود مصلحت را دریابد و چه به تشخیص کارشناسان صالح و سالم جامعه در نظام.

بنابراین ، حاکم اسلامی اگر مصلحت دید که برای مصالح جامعه و به مقتضای شرایط موجود در اداره نظام ، نیاز به گرفتن مالیات است و قانون مالیات، شرعی خواهد بود و قابل اجرا

شهید بهشتی در اینباره می گوید:

مقتضای اصول عامه فقه ، در امر ولایت فقیه و ولایت بر مسلمین این است که اگر زمامدار و حکومت اسلامی دید که اسلامی دید که کار واجبی به زمین مانده است و نیاز به خرج دارد، ضریب های معینی را مشخص کنید یعنی مالیات های مشخص را وضع و آن را دریافت می کند، این امر به مقتضای ادله عامه ولایت است، زیرا ولی امر مسئول است و باید جامعه اسلامی را بگرداند و آن را اداره کند. طبیعی است که یک قسمت عمده از لوازم اداره جامعه پول است ، مسلماً بدون پول نمی توان هیچ مملکتی را اداره کرد (شهید بهشتی اقتصاد اسلام ص ۱۰۷ و ۱۰۸)

بنابر آنچه تا کنون گذشت و مورد بررسی قرار گرفت می توان ادعا کرد که ولی امر غیر معصوم هم همانند امام معصوم حق جعل و اخذ مالیات و تصرف در آن را دارد. (مؤمن قمی، محمد، منابع مالی در حاکمیت فقهیه ص ۲۴۴ تا ۲۵۶)

در اسلام، برای اداره جامعه اختیاراتی به حاکم اسلامی داده شده است که بر اساس آن حاکم می تواند قانون های لازم را برابر مصالح جامعه اسلامی وضع کند - حکم وی نافذ و پیروی از دستورهای او واجب است.

امام صادق علیه السلام می فرماید : عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ أُدَيَّةَ عَنْ فَضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع يَقُولُ لِبَعْضِ أَصْحَابِ قَيْسِ الْمَاصِرِ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَدَّبَ نَبِيَّهُ فَأَحْسَنَ أَدَبَهُ فَلَمَّا أَكْمَلَ لَهُ الْأَدَبَ قَالَ- إِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ ثُمَّ فَوَّضَ إِلَيْهِ أَمْرَ الدِّينِ وَ الْأُمَّةِ لِيَسُوَسَ عِبَادَةَ (کلینی، اصول کافی ج ۱ صص ۲۶۵ ۲۶۸)

خداوند امر دین و امت را به پیامبر واگذارده، تا جامعه دینی را سامان دهد در این روایت گرچه پیامبر (ص) و در برخی دیگر از این گونه روایات امامان علیهم السلام مطرح شده اند، ولی با توجه به تداوم رسالت انبیاء و امامان علیهم السلام از سوی فقیهان و عالمان دین ، این مسئولیت بر عهده رهبری و هر شخص است که به شایستگی برای این مهم برگزیده می شود، از این روی احکامی که وی بر پایه مصالح اداره جامعه صادر می کند، احکام شرعی و نافذ خواهد بود .

شهادت آیت الله سید محمد باقر صدر رحمة الله عليه در این زمینه می نویسد: «وإذا أمر الحاكم الشرعي بشئ تقديرا منه للمصلحة العامة وجب تباعه على جميع المسلمين، ولا يعذر في مخالفته حتى من يرى أن تلك المصلحة لا أهمية لها ومثال ذلك أن الشريعة حرمت الاحتكار في بعض السلع الضرورية وتركت للحاكم الشرعي ان يمنع عنه في سائر السلع ويأمر بأثمان محددة تبعا لما يقدره من المصلحة العامة فإذا استعمل الحاكم الشرعي صلاحيته هذه وجبت اطاعته» (الفتاوى الواضحة نویسنده : الصدر، السید محمد باقر ج ۱ ص 31)

همین گونه حاکم اسلامی در تمامی زمینه های سیاسی، قضائی، نظامی، فرهنگی و اقتصادی، برای حل مشکلات و یا مصالح اجتماع، می تواند احکام حکومتی صادر کند. چه به تشخیص خود مصلحت را دریابد و چه به تشخیص کارشناسان صالح و سالم جامعه در نظام. بنابراین، حاکم اسلامی اگر مصلحت دید که برای مصالح جامعه و به مقتضای شرایط موجود در اداره نظام، نیاز به گرفتن مالیات است و قانون مالیات، شرعی خواهد بود و قابل اجرا.

شهادت بهشتی در اینبار می گوید:

مقتضای اصول عامه فقه، در امر ولایت فقیه و ولایت بر مسلمین این است که اگر زمامدار و حکومت اسلامی دید که اسلامی دید که کار واجبی به زمین مانده است و نیاز به خرج دارد، ضریب های معینی را مشخص کنید یعنی مالیات های مشخص را وضع و آن را دریافت می کند، این امر به مقتضای ادله عامه ولایت است، زیرا ولی امر مسئول است و باید جامعه اسلامی را بگرداند و آن را اداره کند. طبیعی است که یک قسمت عمده از لوازم اداره جامعه پول است، مسلما بدون پول نمی توان هیچ مملکتی را اداره کرد (شهادت بهشتی اقتصاد اسلام ص ۱۰۷ و ۱۰۸)

بنابر آنچه تا کنون گذشت و مورد بررسی قرار گرفت می توان ادعا کرد که ولی امر غیر معصوم هم همانند امام معصوم حق جعل و اخذ مالیات و تصرف در آن را دارد. (مؤمن قمی، محمد، منابع مالی در حاکمیت فقهیه ص ۲۴۴ تا ۲۵۶)

بررسی نظر آیت الله مؤمن درباره جواز اخذ مالیات حکومتی:

به نظر می رسد روایت اول و دوم نقل شده درباره وضع دو دنیار سالانه برای هر اسب اصیل عربی و یک دنیار بر اسب غیر اصلی که در مرقع می چرند برای وضع مالیات از سوی حاکم اسلامی مناسب است و روایات یاد شده توجیه دیگری بر نمی تابد و ظهور در حکم حکومتی دارد. اما نکته مهم این است که احکام حکومتی دائمی نیستند و

بلکه موقت اند، مادامی که حاکم مصلحت می داند، اما مالیاتهای رایج در عصر ما اقتضای احکام دائمی دارند و نمی توان با احکام موقت و مدت دار مالیات وضع کرد.

اما دلیل دوم ایشان ، صحیحه ربعی از امام صادق علیه السلام مبنی بر اینکه رسول الله (ص) هرگاه غنیمتی را می آوردند اموال برگزیده آن را بر می داشت و اختصاص به آن حضرت داشت، در بحث از انفال روشن شد که اینگونه غنائم از افعال محسوب میشود. البته ایشان به این فقره از روایت استناد فرموده است.

ایشان از تقسیم چهار پنجم باقیمانده غنائم استظهار فرموده اند که مقاتلین مالک چهار پنجم باقیمانده تو غنائم اند و در صورت فعلیت حکومت اسلامی بدست اولیاء امر این چهار پنجم باید بین مقاتلین تقسیم شود، ولی با استناد به روایت مرسله حماد بن عیسی امام می تواند نواب نیازمندیهای حکومت خود را از هر غنائم برداشت کند و اگر چیزی باقی ماند بین مقاتلین تقسیم کند و اگر چیزی باقی نماند به مقاتلین سهمی نمی رسد و از این حکم تجویز وضع ضریبه مالی را نتیجه گرفته اند. ظاهراً ابن استنتاج صحیح به نظر نمی رسد، زیرا ظاهر روایت این نیست که مقاتلین قبل از تقسیم چهار پنجم غنائم، مالک این مقدار هستند و در ادامه روایت مزبور می فرماید: «وقد قائل رسول الله بقوم لم يجعل لهم نصيباً من الفی» و این جمله نشان می دهد که مقاتلین قبل از تقسیم غنائم باقیمائی مالک آن نیستند ، بلکه پس از تقسیم در صورت نظر امام مبنی بر تقسیم - مالک سهم خود می شوند و نمی توان از این روایت تجریز اخذ ضریبه بر اموال مسلمانان را استنباط کرد. آری، این روایت حمایت از این می کند که غیر از زکات خمس، منبع دیگری در اختیار حاکم اسلامی است و آن غنائم جنگی علاوه بر خمس غنیمت است، در صورتی که حاکم تقسیم آن را لازم نداند.

۳- اما استدلال به روایات مربوط به حق معلوم در اموال مردم با توجه به روایات متعدد آن و صحت اسناد تعدادی از آن اصل وجوب تعیینی مبلغی به صورت هفتگی یا ماهانه توسط صاحبان اموال ظاهراً غیر قابل اغماض است، اما با توجه به اینکه مبلغ معینی در روایات ذکر شده ، بلکه متناسب با توانائی افراد بر عهده خود آنان نهاده شده و نمی توان آن را مبنای اخذ ضریبه قرار داد، بعلاوه پرداخت آن از سوی صاحبان اموال به اختیار آنان قرار داده شده حال آنکه ضریبه حکومتی توسط حاکم وضع و اخذ می شود. بنابراین نمی توان از این روایات استنباط احد مالیات کرد.

۴- اما صحیحه علی بن مهزیار ، نظیر وضع ضریبه از سو امیرالمومنین علی علیه السلام بر اسب اصیل عربی و غیر عربی یک ضریبه موقت یک ساله است و نوعی جبران کوتاهی شیعیان یا بعضی از آنان در اداء تکالیف مالی است و نمی تواند مستند وضع مالیات حکومتی به صورت دائمی باشد، آری ، فی الجمله امکان اخذ وجه

از سوی حاکم از مسلمانان علاوه بر زکات و خمس را می توان برداشت کرد. ولی برای وضع مالیات با شیوه ای که اکنون رواج دارد دلیل روشن تر و قوی تری نیاز است.

۵- اما استناد به آیه شریفه : (الذین یصلون ما امر الله به ان یوصل) و تفسیر آن به صله امام در هر سال، چه کم و چه زیاد، این آیه و روایت نیز نظیر حق معلوم است که نه مبلغ آن معلوم است و نه تجویز اخذ در آن شده است و نمی توان اخذ مالیات را از آن استنتاج کرد.

۶- در مورد استناد به اخذ خراج که امری شرعی و الزام آور است باید گفت مخصوص اراضی خراجی و احیانا بر اساس بعضی روایات اراضی انفال است و آنچه در صدر اسلام از اخذ خراج بوده مربوط به زمینهای مفتوح العنوة بوده که در کنار جزیه مبالغ سنگینی بوده و اتفاقا مهمترین منبع برای اداره حکومت و اعوان ودانصار حاکم و نیز عطایای سالانه حاکم بوده است.

اما توضیح داده ایم که امروز چنین منبعی در اختیار حاکم اسلامی نیست و باید برای جایگزینی آن اقدام به وضع مالیات کرد و خراج یاد شده غیر از مالیات حکومتی است.

در جمع بندی ایشان فرموده اند: در اسلام برای اداره جامعه اختیاراتی به حاکم اسلامی داده شده است که بر اساس آن، حاکم می تواند قانون های لازم را برای مصالح جامعه اسلامی وضع کند کند ، حکم وی نافذ و پیروی از دستورهای او واجب است و استناد فرموده اند به روایت فَوْضَ إِلَيْهِ أَمْرَ الدِّينِ وَ الْأُمَّةِ لَيْسُوا عِبَادَهُ

و با توجه به تداوم رسالت انبیاء و امامان علیهم السلام از سوی فقیهان و عالمان دین، این مسئولیت بر عهده رهبری ... است.

اینکه خداوند امر دین و امت را به امام واگذارده و او را مدیریت ت کنند ظاهرا امری بدیهی است، اما اینکه حاکم می تواند بر اساس آن قانون های لازم را برای مصالح جامعه اسلامی وضع کند و حکم وی نافذ است در نصوص نیامده است، ناگزیر نیاز به استدلال فقهی دارد و در این بیان استدلالی مشاهده نمی شود.

علاوه بر این ، مگر نه این است که دین توسط رسول الله (ص) کامل شده و چیزی فروگذار نشده است، رسول الله (ص) عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ أَبِي حَمْرَةَ الثَّمَالِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ ع قَالَ: حَظَبَ رَسُولُ اللَّهِ ع فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ فَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ وَاللَّهِ مَا مِنْ شَيْءٍ يُفَرِّبُكُمْ مِنَ النَّارِ وَ يُبَاعِدُكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ إِلَّا وَ قَدْ أَمَرْتُكُمْ بِهِ وَ مَا مِنْ شَيْءٍ يُفَرِّبُكُمْ مِنَ النَّارِ وَ يُبَاعِدُكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ إِلَّا وَ قَدْ نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ إِلَّا وَ إِنَّ الرُّوحَ الْأَمِينَ نَفَثَ فِي رُوعِي أَنَّهُ لَنْ تَمُوتَ نَفْسٌ حَتَّى تَسْتَكْمَلَ رِزْقَهَا فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ أَجْمَلُوا فِي الطَّلَبِ وَ لَا يَحْمِلُ أَحَدُكُمْ اسْتِنْبَاءً شَيْءٍ مِنَ الرِّزْقِ أَنْ يَطْلُبَهُ بِغَيْرِ حِلِّهِ فَإِنَّهُ لَا يُدْرِكُ مَا

عِنْدَ اللَّهِ إِلَّا بِطَاعَتِهِ. وَقَدْ خُطِبَ فِي الْإِلا وَقَدْ نَهَيْتُمْ عَنْهُ (مِيزَانُ الْحَكْمَةِ ج ٨ الْكَافِي ج ٢ ص ٧٤)

سند روایت فوق : محمد بن یعقوب، من عدة من اصحابنا عن احمد بن محمد عن ابن فضال ، عن عاصم بن حميد عن أبي حمزة الثماني، من أبي جعفر عليه السلام. سند صحيح است و دلالت آن روشن است «بخدا قسم هیچ چیزی نیست که شما را به بهشت نزدیک و از آتش دور کند مگر آنکه به آن امر کرده ام و هیچ چیز نیست که شما را به دوزخ نزدیک و از بهشت دور کند مگر آنکه شما را از آن نهی کرده ام»

اطلاق و بلکه عموم حدیث همه امور دین و دنیای مردم را که مربوط به هدایت انسانها باشد فرا می گیرد.

بعلاوه آیه شریفه: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرِ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ» (مائده/٣)

که پس از اعلام ولایت امیرالمومنین علی علیه السلام نازل شد ، حکایت از اكمال دین و تمام نعمت می کند و در کلام ائمه عليهم السلام مطلبی درباره قانون گذاری توسط حاکمان عادل برای اداره امور مردم ذکر نشده است.

البته خداوند متعال با نصب ائمه معصوم علیه السلام به عنوان امام و حاکم اسلامی به آنان اختیاراتی در اداره عمومی مردم داده است و پیروی از آنان را واجب فرموده است و معنای اكمال دین و اتمام نعمت در آیه شریفه همین است و وجوب اطاعت از آنان در آیه شریفه: «واطيعوا الله واطيعوا الرسول و اولی الامر منکم» (نساء/٥٩) نیز به صراحت اعلام شده است و فرمانهای آنان نیازمندی های جامعه اسلامی را در تمشیت امور برطرف می سازد.